

Benjamin Ivaničkin

TKO I ŠTO SE REVITALIZIRA

Čitam ono što se piše, s naglaskom iznenađenja, o održavanju, trajnosti i obnavljanju religije u masovnim razmjerima u uvjetima suvremenih socijalističkih društava, a i drugdje. Čitam također i o značajnoj rezistenciji i vitalnosti religije i religioznosti u nas i u svijetu. Religija, pišu, izmiče neumitnosti stalnog i postupnog, apsolutnog odumiranja. Naprotiv, ona je danas u porastu. Ona se revitalizira. Ta se revitalizacija analizira, ispituju se njezini razlozi i snaga.

I ja uočavam tu revitalizaciju religije i pitam se: Tko i što se revitalizira? Čini mi se da bi mi s odgovorom na ta dva pitanja revitalizacija religije postala jasnija.

Tko se religiozno revitalizira?

Preda mnom su podaci istraživanja Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu godine 1972. U njima čitam da 78,1% ispitanih mladića između 18. i 24. godine priznaje konfesionalnu pripadnost, 51,9% od njih primilo je prvu pričest, a 70,8% krsti svoju djecu. Mislim da ni danas nije drukčije. Od anketiranih, 23,5% uvjereni su vjernici i prihvaćaju sve što ih vjera uči, 9,5% ravnodušno je prema religiji, 24,3% izjavljuje da nije religiozno, premda nema ništa protiv religije, 8,1% nije religiozno i religiji se protivi. Mislim da se ni na ovoj ljestvici do danas nije ništa značajnije promijenilo.

Svetkovanje nedjelje kod vjernika također čuva svoju razinu. Onih koji to čine sustavno bilo je 23,1"/@, onih neredovitih Ićž^/o, povremenih 44,1"/o, a onih koji to uopće ne čine 16,6"/o. Čini se da je uglavnom i danas tako.

Tko se, dakle, revitalizira? Prema brojkama se čini da to nisu vjernici koji su počeli svjetlucati ispod pepela. No brojke ništa ne kazuju ni o nekim spektakularnim ili anonimnim povracima k religiji izgubljenih sinova ateista, ni o reanimaciji u religiji umrtvljenih indiferentista. Nema u njima ni armija mladih oko oltara.

Tko se, dakle, revitalizira? Čini se nitko. Ni vjernici, ni ateisti, ni mladi. A zapravo svi. Svatko na svoj način, a to nam najbolje otkriva narav revitalizacije.

Ponajprije indiferentisti, ateisti, mladi koji kruže okolo bez povjerenja u vjere, sisteme, ideologije i autoritete. Svi se oni revitaliziraju. Svi su oni prije nekoliko stoljeća s vjerom u razum, s vjerom u slobodu, s vjerom u ruke i s nadom u industrijski raj krenuli u društvo neograničavane slobode, u dan racionalnog planiranja života. Međutim, nitko im nije ispunio obećanje, ni razum koji se zamrsio u bezbrojne filozofije, u različite profile života i (ne)etičke recepte, ni sloboda koja se pretvorila u slobodu za sebe i neslobodu za drugoga, ni ruke koje su se skrstile ne od umora nego od nedostatka posla. Predugo su pak vjerovali u beskrajnost napretka, u nezaustavnost slobodnih poteza, u neiscrpnost idejnih kombinacija, da bi sada, nakon »naftnog šoka«, nakon ratnih klanja jučer i nagomilanih ratnih prijetnji i opasnosti danas, nakon paralize razuma koji je onemoćao za apstrakciju, u toj vjeri mogli i dalje ustrajati. Čovjek je dugo čekao na obećanog nadčovjeka, koji će sigurno doći, čekao u vjeri, nadi i ljubavi s religioznom žarom i fanatičnom isključivošću. I očekivani nadčovjek danas je tu, moćniji, znanstveniji i umniji no što se i moglo očekivati, ali sa sobom nije donio glavni očekivani dar, dar egzistencijalnog zadovoljstva, ni dar raja, ni dar obećane zemlje. Dapače, čini se da smo prazniji no onda kad smo se prije nekoliko stoljeća počeli puniti prosvjetiteljstvom, njegovim pritocima i odljevima.

Ne čudimo se, stoga, da sociolozi ustanovljuju da današnji čovjek svoj duh od boga *Naprijed*, koji je prepoznat kao bog praznih ruku, odvraća k Bogu Iskona s kojim se jedino može naprijed, jer je u početku sve po njemu i krenulo. Praznine u nama traže Iskon koji ih je izdubio, jer ih ne bi bio izdubio da ih nije mislio ispuniti. Paradoks materija — duh čovjek shvaća tako da i njegov hod naprijed mora biti obilježen paradoksom, paradoksom vraćanja na Početak s kojeg je krenuo, ne zato da bude sve manji i da opet postane ništa, nego da bude sve veći, ali po onome po kojem je započeo i koji vječno stoji za njim kao njegova nepresušnost. Čovjek uviđa da je pogriješio kad je mislio da je pred njim neizmjernost u liku napretka, a zaboravio da na Neizmjernosti počiva i da

jest utoliko ukoliko otvorenosti Neizmjerja sve ograničeno pred sobom relativizira.

Čovjek je shvatio da budućnost, kojoj on već nekoliko stoljeća sa zanosom hodi pod vlastitim kutom, uopće nije saglediva bez početka, da je budućnost bez prethodnoga, bez prijašnje faze, iz koje i nakon koje dolazi, iluzija i da nema uočavanja čovjekove budućnosti bez uočavanja njegova Iskona. Stoga čovjek danas pravo čini kad se, razočaran dosadašnjom slikom budućnosti, okreće svome Iskonu da bi sagledao pravo lice svoje budućnosti. Okretanjem Iskonu čovjek se ponovno potvrđuje na nov način bićem nade i eshatološkom stvarnošću. Odriče se praznog poganskog boga *Naprijed*, a s njime i praznine svoje dosadašnje eshatološke samosvijesti. Priklanja se Bogu *Naprijed*, koji u sebi nosi lice Iskona, a s njime i svojoj pravoj eshatološkoj punini.

Pitam se: Ne znači li taj povratak današnjeg čovjeka Iskonu povratak *mitu o* Početku, *mitu o* postanku svijeta i čovjeka? Imamo li danas posla s buđenjem mitskog u čovjeku s obzirom na njegov apeiron prošlosti?

Najprije, psihološko uprisutnjenje današnjeg čovjeka u Iskonu nije izvedeno nikakvim filozofskim izričajima i formulama. Današnji čovjek ne želi Iskon tumačiti filozofski, pa ni kreacionističkom kategorijom. Filozofija je zbog svoje mnogostrukosti i mnogoličnosti devalvirala na svjetskom tržištu kao životna mudrost. »Pametniji« joj zahvaljuju što nas je uvela u bogatstvo pluralizma, iako je pri tome izazvala potrebu građenja mostova da bi se došlo do singularizma. Današnji čovjek pak odbacuje te njezine usluge označujući ih ne životnom mudrošću nego životnim rizikom za koji on više nema snage da ga preuzme na sebe budući da se premorio od višestoljetnog preuzimanja rizika bez željenih rezultata.

No, ako čovjek danas ne želi posezati za svojim Iskonom, za svojim Prapočetkom filozofskim obrednikom, to ne znači da ga sebi želi dočarati nekim mitskim načinom, kojim bi se ipak izrekle neke metafizičke klice. Danas čovjek nije u *mitu o* Iskonu, ako se mit shvaća iskonskom metafizikom. On je u njemu drukčije, kao što je bio u *mitu o* razumu u doba prosvjetiteljstva, kao što danas živi u *mitu o* socijalnoj jednakosti svih i o općem blagostanju. Ne zanima ga logika mita o Iskonu nego mitski sadržaj o Iskonu. Kad kažem da ga zanima mitski sadržaj Iskona, to ne znači da sadržaj Iskona pripada idealiziranju, legendi ili fantastici. Sadržaj Iskona jest stvarnost koja nosi svu ostalu stvarnost. No, budući da taj sadržaj nadilazi čovjeka, da se pred čovjekom gubi u neizmjernosti kao vrhovi dalekih planina, pred njim se u čovjeku rasklapaju mistične dubine kao što se te dubine rasklapaju pred legendarnim, posve mitskim, pred beskrajem općenito. Zanima ga Iskon u natkategorijalnom stanju, takav kakav se susreće u predjelima pralogike, u kojima

se kao bice s transcendentalnom otvorenošću svi jednako doživljavamo, bili sveci ili običnjaci, ateisti ili teisti, neuki ili učeni.

Kamo topografski staviti ovog novog neomi(s)tika u panoramu religiozne probuđenosti?

To nije mistik klasične mitologije. Nije ni mistik s užeg područja mistike. To je mistik postpanteističke evolucionističke ere, umoran od neizmjernih evolutivnih nizova i sljedova, koji počinju bez početka i nikad ne svršavaju, mnogo obećavaju, a vrlo malo daju. To je mistik kojega je Bergson vidio da drijema u svakom čovjeku, a koji se danas tek malo probudio, toliko da može početi naslućivati blok neizmjerne punine Prapočetka. To je čovjek početne jezgrovne religioznosti bez kategorizacije religioznoga, bez religiozne institucije i bez religioznih obreda, premda i njih na svoj način poziva u pomoć.

Dokle će u svom religioznom zanimanju dospjeti, u što će se razviti, kako se izraziti, teško je reći. No, uzimajući u obzir nenametljivost kredibilnosti vjere s jedne strane i novu mrežu beskraj koju mikroprocesori već pletu (Servan — Schreiber, *Svjetski izazov*) s druge strane, nije teško predvidjeti tešku kušnju u koju će homo religiosus postindustrijske epohe biti uskoro postavljen.

Pogledajmo sada revitalizaciju u Crkvi, religioznu animoznost među vjernicima, koja se u posljednje vrijeme među njima zapaža.

Statistički i institucionalno gledano. Crkva u posljednje vrijeme ne pokazuje nikakve pomake. To smo vidjeli. Ako se revitalizira, revitalizira se ono što je nestatističko i neinstitucionalno, prema tome, neposadašnjivo u njoj, ono što je u njoj jednako danas kao i jučer, ono njezino vječno kršćansko što se može obnavljati a da se ne upadne u restauracionizam, ono što je u njoj konstanta, a ne samo ozakonjeno,

A što je to?

Koncil je to dobro orisao s obzirom na sve slojeve svojih vjernika.

S obzirom na laike, to je ovo: I laici su Crkva. Ako je misija Crkve da Kristovom svjetlošću rasvijetli sve ljude, navješćujući Evanđelje svakom stvoru, svrha života laika ne može biti nitko drugi do Isus Krist, njegovo uskrćnuće i život, njegova poruka i njegovo obećanje. Laici koji su članovi Crkve imaju doista i poslanje da to svijetu objave. No, budući da se u njima samima, kao krštenicima, obnavlja smrt i uskrćnuće Kristovo, njegov život i njegova osoba, svako bi drugo objavljivanje Isusa Krista svijetu bilo uzaludno bez objavljivanja svoga kršćanskog bića. Objava Krista svijetu po laicima objava je kršćanskog bića laika, kristocentrično oblikovana i kristocentrično razrađena. Kršćanin nema u prvom redu svjedočke usne, nego svjedočko biće. On je Božje kraljevstvo,

on je Krist, on je ud njegova Tijela, on je živi putokaz k središtu svega. U tom je pravrijednost laika i njegova života u svijetu.

S obzrom na život redovnika, ono vječno kršćansko je ovo: Redovnički život ne spada na hijerarhijsku strukturu, ali nužno spada na život i svetost Crkve. Svajeti, koje redovnici slijede, znak su Kristova otkupljenja, predznak uskrsnuća i eshatološkog života, prokazatelji Kristove snage i moći Duha Svetoga. Svaka obnova počinje autentičnim nasljeđivanjem Krista, oživljavanjem karizme reda, uključenjem u liturgijski život s Crkvom, u biblijsko, ekumensko, misijsko, socijalno gibanje u Crkvi.

S obzirom na život svećenika, ono neinstitucionalno je ovo: Ishodište prezbitera zajedničko je ishodište crkvene službe uopće, a to je Krist, Očev svećenik. Stoga je prezbiter, kao i Krist, određen dvjema koordinatama: posvećenjem i poslanjem. Svećenik je Božji suradnik (synergos). Svećenici su u otajstvenom Tijelu i s tim Tijelom u pravo svećeničko bratstvo povezani još jednom vezom, osim onom koju donosi krštenje. Oni »su oni kroz koje Božje očinstvo dodiruje ljude i kroz koje se ljudi dižu k Božjem očinstvu po Kristu.

Kroz te koncilske linije obnove u Crkvi jasno se može uočiti što je ono što se danas revitalizira u svim crkvenim slojevima. To je Kristova pneumatska prisutnost koja buja u svijesti kršćana te se u pojavnosti očituje kao novi život za naše novo vrijeme. To je oživljena kristološka koncentracija vjerničke svijesti na svim razinama, praćena darovima Duha. I dok smo za vrijeme Koncila mislili da ćemo negdje dovdje stići, nismo ni slutili da ćemo svojim oživljenjem u Kristu putovima Kristova egzistencijala načiniti pomak prema Iskonu u kojem je taj egzistencijal zapretan, I tako događa! u Kristu, inspirativan za kršćanstvo, sjediniti s događajem u Iskonu, od kojeg ga nismo nikada smjeli odijeliti. Danas, naime, kršćanin za svoja religiozna poniranja ne čini nikakvu razliku između Bogočovjeka, Duha I Bitka. U sve jednako ponire, ne napuštajući drugo dok u jedno tone. Čovjek je blagoslovljen Kristom u Duhu već u početku, u svom prapočetku, u kojem se osjeća najbližim sebi i skupa sa svim ljudima. Time smo dobili širu, dublju, korjenitiju rezonanciju našeg kristovskog religioznog buđenja, rezonanciju Iskona u Kristu. Time, sa svim ostalim religioznim ljudima, palimo istu vatru religioznog života na zajedničkom ognju Iskona. Svi se zajedno revitaliziramo.

U vrijeme Koncila nismo mogli ni slutiti koliko je Crkva mislila na sebe, na revitalizaciju vlastitih snaga, kada nas je orijentirala prema zajedničkom fundusu svih religija. Sada živo znamo da je taj fundus Iskon, Punina, Bitak, Prapočetak, u kojem Krist ne iščezava, nego se utjeljuje i kroz rezonanciju povijesnog tijeka potvrđuje kao Put, Istina i Život od Iskona.

Statistike o svemu tome šute, kazaljke socioloških stavova miruju.

Kršćani još ni sami ne znaju da su pristupom k sakralnom Iskonu počeli sakralizirati i Krista, da je era demitologiziranja Evandjelja završena i da je započela era njegova novog mitologiziranja. Već sam rekao da mit shvaćam stvarnošću koja nosi svu ostalu stvarnost. Mit je otajstvo Iskona u Kristu i to otajstvo danas treba pronalaziti u Evandelju. Krist, kao savršen čovjek — to je naš već bivši suputnik s već prevaljene dionice puta, prekinutog krizom humanizma. Pred nama je nova dionica po kojoj se ide naprijed okrećući se natrag k sakralnom Početku u Kristu.

NAPOMENA

U članku naše revije br. 6 (1981.) na str. 467. pod naslovom »Euharistija i ateizam« nalazi se ovaj tekst: »Poruka nizozemskih svećenika, koji su iskazivali nemar prema hostijama ostalim od mise, a valjda i nevjeru u Kristovu prisutnost, bila je dobra: Ljudi kršćani, što čekate ovdje? Idite na svoja radna mjesta! Šteta što je ta poruka tako skupo plaćena.«

Taj tekst treba shvatiti ovako: Poruka nizozemskih svećenika: Ljudi kršćani, što stojite ovdje? Idite na svoja radna mjesta i obavljajte ih u euharistijskom duhu! — bila je dobra, premda je način kojim je bila izvođena bio kriv. Krist je naime u hostiji istinski, stvarno i supstencijalno prisutan, ne samo za vrijeme mise nego i u našem tabernakulu, kojem se treba navraćati da bismo se produbili i obnovili u svojem euharistijskom duhu i ljubavi.

Benjamin Ivaničin